

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Sjette Afdeling)

10. februar 2022*

»Præjudiciel forelæggelse – fri udveksling af tjenesteydelser – udstationering af arbejdstagere – direktiv 96/71/EF – artikel 3, stk. 1, litra c) – arbejds- og ansættelsesvilkår – aflønning – artikel 5 – sanktioner – forældelsesfrist – Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder – artikel 41 – ret til god forvaltning – artikel 47 – effektiv domstolsbeskyttelse«

I sag C-219/20,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Landesverwaltungsgericht Steiermark (den regionale forvaltningsdomstol i Steiermark, Østrig) ved afgørelse af 12. maj 2020, indgået til Domstolen den 26. maj 2020, i sagen

LM

mod

Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld,

procesdeltager:

Österreichische Gesundheitskasse,

har

DOMSTOLEN (Sjette Afdeling),

sammensat af Domstolens vicepræsident, L. Bay Larsen (refererende dommer), som fungerende formand for Sjette Afdeling, og dommerne N. Jääskinen og M. Safjan,

generaladvokat: M. Bobek,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

– LM ved Rechtsanwältin P. Cernochova,

* Processprog: tysk.

- den østrigske regering ved A. Posch, J. Schmoll og C. Leeb, som befuldmægtigede,
- den belgiske regering ved M. Jacobs, M. Van Regemorter og C. Pochet, som befuldmægtigede,
- den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,
- Europa-Kommissionen ved B.-R. Killmann og P.J.O. Van Nuffel, som befuldmægtigede,

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 41, stk. 1, og artikel 47, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) og artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950 (herefter »EMRK«).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet under en sag mellem LM og Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (administrativ myndighed i distriktet Hartberg-Fürstenfeld, Østrig) vedrørende en bøde, som LM er blevet pålagt af sidstnævnte som følge af manglende overholdelse af forpligtelser fastsat i østrigsk ret på området for aflønning af udstationerede arbejdstagere.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 96/71/EF

- 3 Artikel 3, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 96/71/EF af 16. december 1996 om udstationering af arbejdstagere som led i udveksling af tjenesteydelser (EFT 1997, L 18, s. 1) fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at virksomheder som omhandlet i artikel 1, stk. 1, uanset hvilken ret der finder anvendelse på ansættelsesforholdet, på grundlag af et princip om ligebehandling skal sikre arbejdstagere, der er udstationeret på deres område, de arbejds- og ansættelsesvilkår, som dækker følgende områder, der i den medlemsstat, på hvis område arbejdet udføres, er fastsat:

- ved lov eller administrative bestemmelser,

og/eller

- ved kollektive aftaler eller voldgiftskendelser, der finder generel anvendelse, jf. stk. 8, for så vidt de vedrører de i bilaget nævnte aktiviteter:

[...]

- c) mindsteløn, herunder overtidsbetaling; dette gælder ikke for erhvervstilknyttede tillægspensionsordninger

[...]

I forbindelse med dette direktiv defineres begrebet mindsteløn, jf. stk. 1, litra c), i overensstemmelse med national lovgivning og/eller praksis i den medlemsstat, på hvis område arbejdstageren er udstationeret.«

4 Dette direktivs artikel 5 bestemmer:

»Medlemsstaterne træffer passende foranstaltninger i tilfælde af manglende overholdelse af dette direktiv.

[...]«

Direktiv 2014/67/EU

5 Artikel 9, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/67/EU af 15. maj 2014 om håndhævelse af direktiv 96/71/EF og om ændring af forordning (EU) nr. 1024/2012 om administrativt samarbejde via informationssystemet for det indre marked (»IMI-forordningen«) (EUT 2014, L 159, s. 11) bestemmer:

»Medlemsstaterne må kun indføre administrative krav og kontrolforanstaltninger, der er nødvendige for at sikre effektiv overvågning af overholdelsen af de forpligtelser, som er fastsat i dette direktiv og i direktiv [96/71], hvis disse er berettigede og forholdsmæssige i forhold til EU-retten.

Med henblik herpå kan medlemsstaterne navnlig indføre følgende foranstaltninger:

[...]

- b) en forpligtelse til at have eller tilgængeliggøre [...] lønsedler, arbejdssedler med angivelse af den daglige arbejdstids begyndelses- og sluttidspunkt samt varighed og bevis for betaling af lønninger eller kopier af tilsvarende dokumenter [...]

- c) en forpligtelse til inden for en rimelig tidsfrist efter udstationeringsperioden at forelægge de dokumenter, der er nævnt i litra b), på anmodning af værtsmedlemsstatens myndigheder

[...]«

Østrigsk ret

- 6 § 7i, stk. 5 og 7, i Arbeitsvertragsrechts-Anpassungsgesetz (lov om ændring af lovgivningen om ansættelseskontrakter, BGBl., 459/1993), i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »AVRAG«), har følgende ordlyd:

»5. Den, der som arbejdsgiver beskæftiger eller har beskæftiget en arbejdstager uden at yde den pågældende mindst det vederlag, der tilkommer denne ifølge lov, forordning eller kollektiv overenskomst, med undtagelse af de lønelementer, der er anført i § 49, stk. 3, i Allgemeines Sozialversicherungsgesetz [(lov om almindelig social sikring)], begår en administrativ forseelse og kan af distriktets administrative myndighed straffes med bøde. I tilfælde af underbetaling, der omfatter flere lønudbetalingsperioder i træk, foreligger der én samlet administrativ overtrædelse. [...] Hvis højst tre arbejdstagere er berørt af underbetalingen, udgør bøden for hver arbejdstager 1 000-10 000 EUR, i gentagelsestilfælde 2 000-20 000 EUR. Hvis mere end tre arbejdstagere er berørt, udgør bøden for hver arbejdstager 2 000-20 000 EUR, i gentagelsestilfælde 4 000-50 000 EUR.

[...]

7. Forældelsesfristen for retsforfølgning (fastsat i § 31, stk. 1, i Verwaltungsstrafgesetz [(administrativ straffelov) herefter »VStG«]) er tre år fra forfaldsdatoen for lønnen. Ved underbetaling, der omfatter flere lønningsperioder i træk, begynder forældelsesfristen for retsforfølgning som omhandlet i første punktum at løbe fra forfaldsdatoen for lønnen for den sidste lønningsperiode med underbetaling. Forældelsesfristen for sanktioner (fastsat i VStG's § 31, stk. 2) er i disse tilfælde fem år. Med hensyn til særlige ydelser begynder fristerne i henhold til de to første punktummer at løbe fra slutningen af det pågældende kalenderår (stk. 5, tredje punktum).«

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 7 GVAS s.r.o., der er et selskab med hjemsted i Slovakiet, havde udstationeret flere arbejdstagere i Østrig.
- 8 På grundlag af konstateringer foretaget i forbindelse med en kontrol, der blev udført den 19. juni 2016, pålagde den administrative myndighed i distriktet Hartberg-Fürstenfeld i henhold til AVRAG's § 7i, stk. 5, LM en bøde på 6 600 EUR i dennes egenskab af repræsentant for GVAS som følge af, at der over for fire udstationerede arbejdstagere ikke var overholdt lønforpligtelser.
- 9 Denne afgørelse blev forkyndt for LM den 20. februar 2020.
- 10 LM har anlagt sag til prøvelse af denne afgørelse ved den forelæggende ret, Landesverwaltungsgericht Steiermark (den regionale forvaltningsdomstol i Steiermark, Østrig).
- 11 Den forelæggende ret har præciseret, at den er i tvivl om, hvorvidt AVRAG's § 7i, stk. 7, som fastsætter en forældelsesfrist på fem år for den overtrædelse, der foreholdes LM i henhold til AVRAG's § 7i, stk. 5, er forenelig med EU-retten. Den forelæggende ret er af den opfattelse, at en sådan frist er særligt lang, når der er tale om en uagtsom og mindre alvorlig administrativ overtrædelse, og at det ikke er sikkert, at en person kan forsvare sig på passende vis, navnlig når dette forsvar finder sted næsten fem år efter de forhold, som foreholdes den pågældende.

- 12 På denne baggrund har Landesverwaltungsgericht Steiermark (den regionale forvaltningsdomstol i Steiermark) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 6 i EMRK og [chartrets] artikel 41, stk. 1, og artikel 47, stk. 2, [...] fortolkes således, at de er til hinder for en national bestemmelse, som inden for rammerne af en administrativ straffesag fastsætter en obligatorisk forældelsesfrist på fem år i forbindelse med et uagtsomhedsdelikt?«

Om det præjudicielle spørgsmål

Domstolens kompetence og spørgsmålet om, hvorvidt anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling

- 13 Den østrigske og den belgiske regering har anført, at Domstolen ikke har kompetence til at træffe afgørelse om fortolkningen af EMRK's artikel 6.
- 14 I denne henseende følger det af fast retspraksis, at Domstolen ikke har kompetence i medfør af artikel 267 TEUF til at træffe afgørelse om fortolkningen af bestemmelser i international ret, som er bindende for medlemsstaterne uden for EU-rettens rammer (kendelse af 6.11.2019, EOS Matrix, C-234/19, ikke trykt i Sml., EU:C:2019:986, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).
- 15 Domstolen har følgelig ikke kompetence til at besvare det forelagte spørgsmål, for så vidt som det vedrører fortolkningen af EMRK's artikel 6, mens Domstolen derimod har kompetence til at fortolke chartrets artikel 47, stk. 2, der, således som det præciseres i forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder (EUT 2007, C 303, s. 17), svarer til EMRK's artikel 6, stk. 1 (jf. i denne retning dom af 2.2.2021, Consob, C-481/19, EU:C:2021:84, præmis 37).
- 16 Den østrigske regering har desuden bestridt, at anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling.
- 17 Denne regering er af den opfattelse, at anmodningen ikke opfylder de krav, der er fastsat i artikel 94 i Domstolens procesreglement.
- 18 Den har for det første anført, at begrundelsen for spørgsmålet er kortfattet og i det væsentlige vedrører sanktionernes forholdsmæssighed, mens det forelagte spørgsmål vedrører den forældelsesfrist, der er fastsat i den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning.
- 19 For det andet indeholder anmodningen om præjudiciel afgørelse ikke en fremstilling af sammenhængen mellem de EU-retlige bestemmelser, der ønskes fortolket, og de omhandlede bestemmelser i national ret.
- 20 I denne henseende bemærkes, at der gælder en formodning for, at de spørgsmål om EU-rettens fortolkning, som den nationale ret har forelagt på baggrund af de retlige og faktiske omstændigheder, som den har ansvaret for at fastlægge, og hvis rigtighed det ikke tilkommer Domstolen at efterprøve, er relevante. Domstolen kan kun afvise en anmodning fra en national ret, såfremt det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er hypotetisk, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan

foretage en hensigtsmæssig besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. i denne retning dom af 2.9.2021, INPS (Fødselsydelse og moderskabsydelse for indehavere af en kombineret tilladelse), C-350/20, EU:C:2021:659, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

- 21 Anmodningen om præjudiciel afgørelse skal i overensstemmelse med procesreglementets artikel 94, litra c), desuden indeholde en fremstilling af grundene til, at den forelæggende ret finder, at der er tvivl om fortolkningen af visse EU-retlige bestemmelser, samt af sammenhængen mellem disse bestemmelser og den nationale lovgivning, som finder anvendelse på tvisten i hovedsagen.
- 22 I nærværende sag har den forelæggende ret ved at redegøre for den tvivl, som den nærer med hensyn til, om den forældelsesfrist, der er fastsat i den i hovedsagen omhandlede lovgivning, er forenelig med overholdelsen af retten til forsvar, fremstillet grundene til, at den ønsker oplysninger om fortolkningen af visse EU-retlige bestemmelser.
- 23 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret identificeret chartrets artikel 41 og 47 som de EU-retlige bestemmelser, der ifølge den forelæggende ret kræver en fortolkning.
- 24 I denne henseende bemærkes, at chartrets anvendelsesområde for så vidt angår medlemsstaternes handlinger er fastlagt i dets artikel 51, stk. 1, hvorefter chartrets bestemmelser er rettet til medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten, idet denne bestemmelse bekræfter Domstolens faste praksis om, at de grundlæggende rettigheder, der er sikret ved Unionens retsorden, kan anvendes i alle situationer, der reguleres af EU-retten, men ikke uden for sådanne situationer (dom af 19.11.2019, A.K. m.fl. (Den øverste domstols disciplinærafdelings uafhængighed), C-585/18, C-624/18 og C-625/18, EU:C:2019:982, præmis 78 og den deri nævnte retspraksis).
- 25 Det skal imidlertid bemærkes, at den forelæggende ret ikke har redegjort for, hvilke EU-retlige bestemmelser den i hovedsagen omhandlede lovgivning tilsigter at gennemføre.
- 26 Det fremgår dog af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den foreliggende sag indgår i en sammenhæng med udstationering af arbejdstagere, og at den forældelsesfrist, der er fastsat i den i hovedsagen omhandlede lovgivning, vedrører en overtrædelse vedrørende underbetaling af udstationerede arbejdstagere.
- 27 Det følger af disse forhold, at tvisten i hovedsagen vedrører den sanktion, der pålægges som følge af manglende overholdelse af den forpligtelse til at betale mindsteløn, der er fastsat i artikel 3, stk. 1, første afsnit, litra c), i direktiv 96/71.
- 28 For at sikre overholdelsen af kernen i de ufravigelige regler om minimumsbeskyttelse bestemmer artikel 3, stk. 1, første afsnit, i direktiv 96/71 således, at medlemsstaterne, uanset hvilken lovgivning der finder anvendelse på ansættelsesforholdet, i forbindelse med grænseoverskridende levering af tjenesteydelser påser, at virksomhederne sikrer de arbejdstagere, der er udstationeret på deres område, de arbejds- og ansættelsesvilkår, som vedrører de områder, der er opregnet i denne bestemmelse, herunder mindsteløn (jf. i denne retning dom af 7.11.2013, Isbir, C-522/12, EU:C:2013:711, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).
- 29 Det fremgår desuden af nævnte direktivs artikel 5, at EU-lovgiver har overladt det til medlemsstaterne at fastsætte passende sanktioner for at sikre opfyldelsen af denne forpligtelse.

- 30 I denne sammenhæng følger det af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning, som fastsætter sanktioner for underbetaling af udstationerede arbejdstagere, og som fastsætter den forældelsesfrist, der finder anvendelse på denne overtrædelse, udgør en gennemførelse af EU-retten som omhandlet i chartrets artikel 51, stk. 1. I overensstemmelse med den retspraksis, der er nævnt i nærværende doms præmis 24, følger det heraf, at disse oplysninger er tilstrækkelige til at fastslå en sammenhæng mellem chartret, som den forelæggende ret har henvist til, og denne nationale lovgivning.
- 31 Henset til disse forhold må det fastslås, at den forelæggende ret har opfyldt de krav, der er fastsat i procesreglementets artikel 94, litra c).
- 32 Det forelagte spørgsmål skal følgelig antages til realitetsbehandling.

Realiteten

- 33 Indledningsvis bemærkes, at det som led i den samarbejdsprocedure med de nationale retter, som er indført ved artikel 267 TEUF, ifølge fast retspraksis tilkommer Domstolen at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den, og at det ud fra dette synspunkt påhviler Domstolen i givet fald at omformulere de spørgsmål, der forelægges den (dom af 3.3.2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).
- 34 Det bemærkes desuden, at det følger af Domstolens faste praksis, at den omstændighed, at den forelæggende ret har udformet et spørgsmål alene under henvisning til visse EU-retlige bestemmelser, ikke er til hinder for, at Domstolen oplyser denne ret om alle de fortolkningsmomenter, der kan være til nytte ved afgørelsen af den sag, som verserer for denne, uanset om den henviser til dem i sine spørgsmål. Det tilkommer herved Domstolen ud fra samtlige de oplysninger, der er fremlagt af den nationale ret, og navnlig af forelæggelsesafgørelsens præmisser, at udlede de EU-retlige elementer, som det under hensyn til sagens genstand er nødvendigt at fortolke (dom af 7.3.2017, X og X, C-638/16 PPU, EU:C:2017:173, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).
- 35 I denne henseende bemærkes, som det fremgår af nærværende doms præmis 28 og 29, at en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, som pålægger sanktioner for underbetaling af udstationerede arbejdstagere, og som fastsætter den forældelsesfrist, der finder anvendelse på denne overtrædelse, fastlægger de sanktioner, der anvendes i tilfælde af manglende overholdelse af forpligtelsen vedrørende mindsteløn, der er fastsat i artikel 3, stk. 1, første afsnit, litra c), i direktiv 96/71, og udgør dermed en gennemførelse af dette direktivs artikel 5.
- 36 Chartrets artikel 41, som den forelæggende ret har henvist til, er i øvrigt ikke relevant med henblik på at give den pågældende ret vejledning inden for rammerne af tvisten i hovedsagen. Det fremgår således klart af ordlyden af denne bestemmelse, at den ikke er rettet til medlemsstaterne, men udelukkende til Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer (dom af 24.11.2020, Minister van Buitenlandse Zaken, C-225/19 og C-226/19, EU:C:2020:951, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).

- 37 Det bemærkes imidlertid ligeledes, at retten til god forvaltning, der er fastsat i chartrets artikel 41, afspejler et almindeligt EU-retligt princip, som kan finde anvendelse på medlemsstaterne, når de gennemfører denne ret (jf. i denne retning dom af 24.11.2020, Minister van Buitenlandse Zaken, C-225/19 og C-226/19, EU:C:2020:951, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis). Domstolen kan derfor besvare det præjudicielle spørgsmål i lyset af dette almindelige EU-retlige princip.
- 38 Under disse omstændigheder skal det lægges til grund, at den forelæggende ret med sit spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 5 i direktiv 96/71, sammenholdt med chartrets artikel 47 og i lyset af det almindelige EU-retlige princip om retten til god forvaltning, skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en forældelsesfrist på fem år for tilsidesættelse af forpligtelserne vedrørende aflønning af udstationerede arbejdstagere.
- 39 Som det fremgår af dette direktivs artikel 5, har EU-lovgiver overladt det til medlemsstaterne at fastsætte passende sanktioner for bl.a. at sikre opfyldelsen af forpligtelsen vedrørende mindsteløn, der er fastsat i nævnte direktivs artikel 3, stk. 1, første afsnit, litra c).
- 40 Det skal desuden bemærkes, at samme direktiv ikke fastsætter forældelsesregler på området for de nationale myndigheders pålæggelse af sanktioner i tilfælde af manglende overholdelse af direktiv 96/71, herunder dets artikel 3.
- 41 I mangel af EU-retlige bestemmelser på området henhører sådanne regler under medlemsstaternes interne retsorden i medfør af princippet om medlemsstaternes procesautonomi. Disse regler må imidlertid hverken være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende situationer i national ret (ækvivalensprincippet), eller være udformet således, at de i praksis gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. i denne retning dom af 16.7.2020, Caixabank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578, præmis 83 og den deri nævnte retspraksis, og af 21.1.2021, Whiteland Import Export, C-308/19, EU:C:2021:47, præmis 45 og 46 og den deri nævnte retspraksis).
- 42 Når medlemsstaterne gennemfører EU-retten, er de ligeledes forpligtet til at sikre iagttagelse af den adgang til effektive retsmidler, som er fastsat i chartrets artikel 47, stk. 1, som udgør en bekræftelse af princippet om effektiv domstolsbeskyttelse (jf. i denne retning dom af 15.4.2021, État belge (Omstændigheder, der er indtruffet senere end afgørelsen om overførsel), C-194/19, EU:C:2021:270, præmis 43 og den deri nævnte retspraksis).
- 43 Hvad for det første angår ækvivalensprincippet bemærkes, at det er en betingelse for, at dette princip er overholdt, at den omhandlede regel finder anvendelse uden forskel på procedurer, der vedrører tilsidesættelse af EU-retten, og procedurer, der vedrører tilsidesættelse af national ret, og hvor genstanden og grundlaget er de samme (jf. i denne retning dom af 27.2.2020, Land Sachsen-Anhalt (Lønninger til tjenestemænd og dommere), C-773/18 – C-775/18, EU:C:2020:125, præmis 67 og den deri nævnte retspraksis).
- 44 I denne henseende bemærkes, at det på ingen måde fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den forældelsesfrist, der er fastsat i den i hovedsagen omhandlede lovgivning, tilsidesætter dette princip. Det tilkommer imidlertid den forelæggende ret at efterprøve, om der eventuelt er sket en tilsidesættelse af dette princip.

- 45 Hvad for det andet angår effektivitetsprincippet skal det fremhæves, at medlemsstaterne har ansvaret for i hvert enkelt tilfælde at sikre en effektiv beskyttelse af de rettigheder, der er tillagt ved EU-retten, og navnlig til at sikre iagttagelse af dels princippet om, at adressater for afgørelser, som i væsentlig grad påvirker disses interesser, skal have mulighed for at kunne fremsætte deres synspunkter med hensyn til de forhold, som myndighederne påtænker at lægge til grund for deres afgørelse, dels enhver persons ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov, som fastsat i chartrets artikel 47, stk. 2 (jf. i denne retning dom af 14.9.2017, *The Trustees of the BT Pension Scheme*, C-628/15, EU:C:2017:687, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis, og af 9.11.2017, *Ispas*, C-298/16, EU:C:2017:843, præmis 31).
- 46 I denne henseende bemærkes, at princippet om processuel ligestilling, der udgør en integrerende del af det i denne bestemmelse fastsatte princip om en effektiv domstolsbeskyttelse af de rettigheder, som borgerne er tillagt ved EU-retten, for så vidt som princippet ligesom bl.a. kontradiktionsprincippet følger af selve begrebet en retfærdig rettergang, indebærer en forpligtelse til at give hver af parterne rimelig mulighed for at fremlægge sin sag, herunder sine beviser, under betingelser, der ikke stiller den pågældende i en situation, der er til dennes ugunst i forhold til modparten (jf. i denne retning dom af 16.10.2019, *Glencore Agriculture Hungary*, C-189/18, EU:C:2019:861, præmis 61 og den deri nævnte retspraksis).
- 47 Hvad angår en lovgivning som den i hovedsagen omhandlede bemærkes, således som det fremgår af nærværende doms præmis 35, at en lovgivning, som pålægger sanktioner for underbetaling af udstationerede arbejdstagere, og som fastsætter en forældelsesfrist på fem år for en sådan overtrædelse, har til formål at sikre overholdelsen af den forpligtelse med hensyn til mindsteløn, der er fastsat i dette direktivs artikel 3, stk. 1, første afsnit, litra c).
- 48 Den grænseoverskridende karakter af en situation med udstationering af arbejdstagere og retsforfølgningen af en sådan overtrædelse kan gøre de kompetente nationale myndigheders arbejde forholdsvis komplekst og således begrunde fastsættelsen af en forældelsesfrist, der er tilstrækkeligt lang til, at de kompetente nationale myndigheder kan retsforfølge og sanktionere en sådan overtrædelse.
- 49 Henset til den betydning, som forpligtelsen vedrørende mindsteløn tillægges ved direktiv 96/71, kan det desuden med rimelighed forventes, at tjenesteydere, der udstationerer arbejdstagere på en medlemsstats område, opbevarer beviserne for betaling af løn til disse arbejdstagere gennem flere år.
- 50 I denne forbindelse bemærkes i øvrigt, at artikel 9, stk. 1, litra c), i direktiv 2014/67 udtrykkeligt tillader medlemsstaterne at pålægge tjenesteydere, der er etableret i en anden medlemsstat, inden for en rimelig tidsfrist efter udstationeringsperioden at forelægge visse dokumenter, herunder bevis for betaling af lønninger, på anmodning af de kompetente myndigheder.
- 51 Henset til de betragtninger, der er anført i nærværende doms to foregående præmisser, forekommer det således ikke urimeligt, at tjenesteydere, der er etableret i andre medlemsstater, som følge af en forældelsesfrist som den i hovedsagen omhandlede har pligt til at opbevare og fremlægge bevis for betaling af lønninger i en periode på fem år.
- 52 Under disse omstændigheder forekommer fastsættelsen af en forældelsesfrist på fem år for en overtrædelse i form af underbetaling af udstationerede arbejdstagere hverken at kunne udsætte en påpasselig erhvervsdrivende for ikke at være i stand til på en hensigtsmæssig måde at kunne

tilkendegive sit synspunkt med hensyn til de forhold, som myndighederne påtænker at lægge til grund for deres afgørelse om at pålægge vedkommende sanktioner for at have begået en sådan overtrædelse, eller for ikke at være i stand til at fremlægge sin sag, herunder sine beviser, for en domstol.

- 53 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at det forelagte spørgsmål skal besvares med, at artikel 5 i direktiv 96/71, sammenholdt med chartrets artikel 47 og i lyset af det almindelige EU-retlige princip om retten til god forvaltning, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en forældelsesfrist på fem år for tilsidesættelse af forpligtelserne vedrørende aflønning af udstationerede arbejdstagere.

Sagsomkostninger

- 54 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Sjette Afdeling) for ret:

Artikel 5 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 96/71/EF af 16. december 1996 om udstationering af arbejdstagere som led i udveksling af tjenesteydelser, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder og i lyset af det almindelige EU-retlige princip om retten til god forvaltning, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning, der fastsætter en forældelsesfrist på fem år for tilsidesættelse af forpligtelserne vedrørende aflønning af udstationerede arbejdstagere.

Underskrifter